

Hoop voor kwabaal

De kwabaal is weer terug in de Beerze.

TEKST:

Pieter Beelen, Sportvisserij Nederland
Mark Scheepens, Waterschap de Dommel
Johan Auwerx, Instituut voor Natuur- en
Bosonderzoek

ILLUSTRATIES:

Rick Middelbos en Waterschap de Dommel

De kwabaal (*Lota lota*) was vroeger een vrij algemene vissoort die je in verschillende watertypes kon terugvinden. Door habitatdegradatie en watervervuiling verdween deze mysterieuze roofvis uit de meeste beken en rivieren. Enkele relictpopulaties konden zich in Nederland instandhouden in diepere meren en ongerepte riviertjes.

Herintroductie

Ook in Brabant verdween de kwabaal een halve eeuw geleden uit het stroomgebied van de Dommel. Omdat een natuurlijk herstel door migratie vanuit naburige kwabaalpopulaties niet mogelijk was, sloegen Waterschap de Dommel en Sportvisserij Nederland de handen ineen en zetten een uitgebreid herintroductie-programma op. Als onderdeel daarvan werden van 2009 tot en met 2013 duizenden juveniele kwabalen uitgezet in het riviertje de Beerze. Deze typische

laaglandrivier heeft tegenwoordig een goede waterkwaliteit. Bovendien werd in deze vallei een groot overstromingsgebied aangelegd. Deze onder water gelopen weilanden vormen in de winter de ideale kraamkamer voor de kwabaallarven.

Succesvolle voortplanting

Op 23 juli 2019 werd in de Beerze een zeer kleine kwabaal gevangen die gezien zijn beperkte lengte onmogelijk afkomstig kan zijn van de laatste uitzetting. Eén zwaluw

maakt natuurlijk nog geen zomer, maar kwabalen zijn vissen die enorme hoeveelheden eieren kunnen afzetten. Als je er een vindt betekent dat meestal dat er veel meer moeten zitten. Rick Middelbos ging daarom enkele dagen later samen met leden van de Jeugd natuurbond JNM op pad en ving 14 vissen van ongeveer dezelfde lengte. Hiermee is bevestigd dat de kwabaal zich in de Beerze succesvol kan voortplanten en dat ontloken (na het verteren van de dooierzak) larven in het overstro- ➤

Vrijwilligers van de jeugdbond op zoek naar kwabalen.

mingsgebied geschikt voedsel kunnen bemachtigen om op te groeien. De herintroductie van de kwabaal in de Beerze lijkt dan ook goed aan te slaan. Rick helpt al een aantal jaren mee met het monitoren van de kwabalen in de Beerze. Hij ontwikkelde zelfs een speciale techniek om ze te vangen. Het was al bekend dat de kwabalen goed groeiden, in de herfst naar de potentiële paaipplaatsen migreerden en er waren al paairijpe dieren aangetroffen. Desondanks bleven jonge kwabaaltjes na diverse uitgebreide zoektochten onvindbaar.

Koudwaterliefhebbers

Nadat Mark Scheepens, ecooloog bij Waterschap de Dommel, geheel onverwachts een kleine kwabaal in zijn schepnet aantroef, werd meteen contact opgenomen met het Vlaamse Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Dit instituut is partner in het kwabaalproject van de Beerze en kweekte de uitzette dieren. Al snel bevestigden zij dat deze kleine kwabaal van 13 centimeter niet één van de uitzette dieren kon zijn en het om natuurlijke voortplanting moest gaan. Kwabalen houden van koud

water en planten zich in de winter voort. Afgelopen winter was het koud genoeg, tussen de 2 en 6 graden Celsius wat ideaal is voor de voortplanting. Bovendien geeft deze vangst aan dat er voldoende geschikt voedsel aanwezig is om te kunnen opgroeien. Kwabaallarven zijn bij het ontluiken amper 3,7 millimeter groot en voeden zich dan met heel klein zoöplankton. Naarmate ze groeien, schakelen ze over naar grotere prooien. Het is duidelijk dat de kwabaal qua habitat heel wat eisen stelt om succesvol te kunnen opgroeien.

Vissen op kwabaal

Samenwerking loont, zoals ook blijkt uit de schepstechniek die vrijwilligers van de jeugdbond hanteren. Op het oog geschikte oevers worden met ongeveer vijf personen met de standaard schepnetten van Rapon afgezet waardoor als het ware een fuik ontstaat. Eén persoon verjaagt vervolgens de vissen uit de oeverzone door met een net door de oevervegetatie te scheppen, waarna de vluchtende vissen met de schepnetten worden gevangen. Met deze techniek worden naast kwabaal ook serpeling, paling en snoek gevangen.

Na het vissen maken de onderzoekers onder meer foto's van de staart van de kwabalen, die elk een unieke tekening hebben waarmee individuele beesten te herkennen zijn. Zo was na twee dagen scheppen in de overstromingsvlakte te controleren of een vis twee keer gevangen was. Hetzelfde geldt voor terugvangsten bij mogelijke toekomstige monitoringen.

Overstromingsvlakte

De kwabaal die in juli 2019 boven water kwam, werd gevangen in de overstromingsvlakte de Lochtse baan. Zulke overstromingsvlaktes zijn goede paa- en opgroeigebieden voor diverse vissoorten. In het vroege voorjaar bevatten ze al veel voedsel voor de jonge vissen. Niet voor niets worden ze dan ook met kraamkamers vergeleken. Overstromingsvlaktes dienen ook als waterbuffers omdat het water niet meteen wordt afgevoerd maar wordt opgeslagen in de vlaktes. Dit is heel gunstig in perioden met droogteproblemen zoals deze en afgelopen zomer. Sportvisserij Nederland, Waterschap de Dommel

Aan de hand van unieke patronen op de staart zijn kwabalen individueel herkenbaar.

en het INBO zijn het er over eens dat de overstromingsvlaktes cruciaal zijn geweest in het succes van de herintroductie van de kwabaal in de Beerze. Het vertragen van de afvoer van beken waardoor deze weer meer moeraszones en langdurige overstromingen gaan bevatten, is niet alleen bevorderlijk voor het voortplantingssucces van de kwabaal maar zal de gehele visstand bevorderen en de biomassa aan vis in beken doen toenemen. Daarnaast profiteren veel andere plant- en diersoorten. Verdroging bestrijden in beekdalen is sowieso hard nodig, gezien de huidige waterstanden in de meeste Nederlandse beken.

Brede aanpak

Waterschap De Dommel blijft ook in de toekomst werken aan het herstel van de kwabaal in haar beheergebied. Geïnspireerd door het voortplantingssucces van de vis, gaat het waterschap de komende jaren verder met het herstel van de Beerze verder bovenstrooms nabij het Westelbeers Broek. Daar worden de stuwen verwijderd en wordt de overstromingsvlakte bij het Westelbeers broek verbreed en aangepast. Zo ontstaat extra overstromingsgebied, waarmee ook langdurigere overstromingen mogelijk zijn. Dat zal de opgroei-mogelijkheden van kwabaallarven verder vergroten.

Rick Middelbos met het bewijs dat de kwabaal zich voortplant in de Beerze.

Overstromingsvlaktes zoals bij de Lochtse baan zijn van levensbelang voor kwabalen.

Ook bij het beekherstel richting het dorp Casteren zal aandacht zijn voor de ontwikkeling van overstromingsvlakten en een betere contactzone tussen beek en oevers. Dit alles moet bijdragen aan een gezondere en natuurlijkere visstand in de Beerze, waarbij een prominente rol voor de kwabaal is weggelegd. Verwacht wordt dat niet alleen de kwabaal profiteert, maar tegelijkertijd een gevarieerdere visstand ontstaat met stromingsminnende soorten als kopvoorn, serpeling en rivierdonderpad maar zeker ook plantminnende soorten als zeelt, ruisvoorn en snoek. ■